

TÁRSULATI ÜGYEK.

Fegyzökönyvi kivonatok a társulat üléseiről.

XVIII. TERMÉSZETTUDOMÁNYI ESTÉLY.

1876 márczius 10-ikán.

P a s z l a v s z k y J ó z s e f: „Az állatok gondoskodása ivadékaikról” című, számos mutatvánnyal egybekapcsolt előadást tartott. — Dr. N a v r a t i l I m r e: „A gégeben előforduló trichinákról” tartott előadást, s az előadás közben használt rajzokon kívül az estély végeztével göröcsövi készítményeket is mutatott be.

XXXVIII. S Z A K Ü L É S.

1876 márczius 15-én.

Elnökök: BALOGH KÁLMÁN.

(I.) Dr. P i l l i t z V i l m o s, műegyetemi magántanár „a Babó-féle must-méröről” tartott előadást. (Értekezése a legközelebbi füzetek egyikében fog megjelenni).

B. E ö t v ö s L o r á n d bejelentett előterjesztését „egy hollandiai új mágnesről” közbe jött akadályok miatt nem tarthatta meg. Helyette

(II.) S c h m i d t S á n d o r tanárjelölt: „a romagnai coelestinről” tett előterjesztést. — Újabb időben Romagnában (Olaszországban) szépen kristályosodott kén fődöztetett fel, melyből a magyar nemzeti Múzeum egy példánynak birtokába jutott. A kén sajátos módon itt ott vékony kátrányos fáttyal van bevonva, mely ott, a hol kellő vékonyságú, színjátszást (irisátiót) is idéz elő. A kén különben tömör mészen jelenik meg, mely tökéletlen skalenodereket mutat egyes helyeken; ezek valamivel erősebb kátránytakaróval födetnek. A calcit-kristályok között Dr. K r e n n e r műegyetemi tanár apró, barnás, kátrányos mázzal bevont táblácskákat talált, melyeket ő coelestineknek ismert föl. E lelhelyen eddigelé a coelestin ismeretlen lévén, Krenner úr Schmidt tanárjelöltet bizta meg az ásvány kristálytani megvizsgálásával. — Vizsgálatainak eredménye röviden a következő. E coelestin az átlátszó, szintelen, víz-tiszta válfajokhoz tartozik; kristályai aprók, többnyire mind a két oldalon igen jól kifejlődött síma lapokkal, melyek általában jól, egyes példányokon pedig kitiűnően tükröznek. Alakra nézve a szicíliai fehér coelestinnek táblás módosulását mutatják, de főképp az igen tompa dóma ξ (10 12) is, mely M i l l e r által fölfödözve az úrvölgyi kék coelestinén ösmeretes és a melyet Krenner szerint a so-

lothurni coelestinnek is mutatnak. A kristályokon összesen 6 alak fordul elő, ugyanis: egy véglap c (001), egy prizma m (110), két makrodóma l (014) és d (012), két brachidóma o (101) és ξ (10 12). A véglap dominál, e szerint táblások a kristályok, megnyúlva a makro-átló irányában. A ξ ha előfordul, mint vékony sáv tompítja az o és c által képezett élet. A szögértékekből kitűnik, hogy e coelestin valamivel közelebb áll a dornbergi (jénai) coelestinhez, jöllehet alakja a szicíliai coelestinéhez hasonlít. A vizsgálatok a kir. József műegyetem ásvány-földtani szertárának birtokában levő két távcsővel ellátott fényverődési goniométerrel történtek.

(III.) B a l o g h K á l m á n, egyet. tnr. előadta azon kísérleteinek eredményét, melyeket a higany-aethylchloriddal, s ezzel párhuzamosan higanychloriddal kutyákon tett, a budapesti egyetem gyógyszerintézetében. — A higany-aethylchlorid egyike a legmegátalkodottabb hatású mérgeknek, a mennyiben káros hatása a szervezetre nem mutatkozik ugyan azonnal, de ha eléggé nagy mennyiségben jutott oda, a halál biztosan bekövetkezik. 12–14 decigramnyi mennyiségben, habár ez nem egyszerre, azonban elég rövid időközökben vétetett fel a szervezetbe, az emberre is halálössá válhatik. Kutyákra már 16 decigramos adagok halálosan hártnak. A tünetek, melyeket előidéz, nehéz légzésből, az érlökések kicsinységéből és szaporaságából, a test melegének jelentékeny csökkenéséből és a láta (pupilla) kitágulásából állanak; továbbá a vesék elválasztása megreked, a tüdőkből pedig a higany-aethylchloridnak megfelelő szag áramlik szét. Végül kábultság és izomtetetlenség lép fel. Az

edényekben a vérnyomás majdnem harmadával csökken, mint ezt az előadó feszüléssel jelzővel rajzolt vonalokon bemutatta; a veseváladékban fehérnye mutatható ki.

A higanychlorid az előbbi szerhez hasonlóan hat, csakhogy befolyása a szervezetre sokkal lassabban nyilvánul, s nem oly heves hatású, mint az előbbeni. Halál

után úgy az egyik, mint a másik szernél, ha az legalább a 2-ik napon következik be, az agy igen vérszegény, a tüdőben gyuladás van jelen, sejtek túlképződésével, míg a májban és a vesékben a sejtek duzzadtabbak és zsírosan elfajulnak. A bőr alá fecskendezés, helyén vérbőség és nagymérvű vizenyő mutatható ki.

XXXIX. V Á L A S Z T M Á N Y I Ü L É S

1876 márczius 15-ikén.

Elnök: BALOGH KÁLMÁN.

Csengeri Antal, m. tud. akadémiai másod elnök úr értesíti társulatunkat, hogy a M. T. Akadémia könyvkiadó bizottsága 1874-ben Hantken Miksa akadémiai r. tagot „Magyarország földtanának” megírására kérte fel, a ki is erre készséggel vállalkozott. „Mint-hogy azonban az akadémia könyvkiadó bizottsága a természettudományi munkák kiadásáról lemondott, s ezeknek közrebo-csátását a k. m. természettudományi társulat vállalta magára” — Hantken úr ez ügyben kelt levelét a másodelnök úr elintézés végett társulatunkhoz tette át.

E levélben Hantken úr, a már megkezdett műhöz újabb adatok gyűjtése végett az idén felső Magyarországon utazásokat szándékoznán tenni, költségei fedezésére az akadémiától 300 fit kiutalványozását kéri, továbbá vasúti szabadjegyek megszközlesét és ajánló levelet óhajt magának kiadni.

A tényállás megvilágosítására megjegyzi a titkár, hogy időközben Fraknoi Vilmos akad. osztálytitkár úrhoz, mint az Akad. könyvkiadó bizottság jegyzőjéhez, kérdést intézet az iránt: vajjon több ily megbízás is adatott-e ki az akadémia részéről és hogy a Hantken úr megbízása miként áll?

Fraknoi úr (márcz. 13-án kelt levelében) jelenti, hogy az akadémia formális megbízást csak is Hantken úrnak adott. Hantken úr „Magyarország Geológiájának” megírására három évi határidőt és tudományos utazásokra évenként 300 frtot kívánt. A tiszteletdíj nem állapított meg, hanem a bizottság elhatározására bízott. — Az akadémia Hantken úr feltételeit elfogadta s neki a 300 frt utazási költséget egy ízben már ki is szolgáltatta.

A választmány, ámbár csak most értesül a társulatunkra átháramlott eme megbízásról, örömmel veszi azt tudomásul, s rövid eszmecseré után elhatározza, hogy a 300 frt utazási költség Hantken úr részére azonnal kiszolgáltatható; elrendeli azonban egyszersmind hogy Hantken

úrhoz, a kellő tájékozás megszerезhetése végett, a munka befejezési határidejére, a mű terjedelmére, netaláni mellékleteire és a tiszteletdíj megállapítására nézve kérdés intézessék.

A titkár előterjeszti a kiküldött bizottság nevében az 1876-ik évre összeállított költségvetés előirányzatot, melyben bevételekre 18643 frt.
kiadásokra 17845 „
vételtet fel, s így bevételi többletül 798 frt.
maradna még az év végéig. — Egyhangúlag elfogadtatott.

A magyar mérnök- és építész-egyesülettel kölcsönösen megbeszélendő lakásügyben Heller, Szily és Leutner urakból álló 3 tagú bizottság küldetik ki.

Mintthogy márczius 31-én a Toldypályázatra beadandó tervezetek beküldési határideje lejár, a tervezetek átvizsgálására bizottság küldetik ki — és pedig: Állattanra: Kriesch; Ásványtanra: Szabó; Élettanra: Balogh; Növénytanra: Jurányi; Fizikára: Sztoczek; Vegytanra: Nendtvich választmányi tagok és Szily, mint indítványozó.

Dr. Schwaartz Ottó, selmeczbányai tanár jelenti, hogy a legközelebbi meteorhullások megfigyelését a kedvezőtlen időjárás teljesen megghiúsította. Január 2- és 3-ikán borús idő, 4-ikén erős szélvész, hó és 20 fok hideg; február 22—25-ikén ismét erős borulások és tartós esőzés voltak az akadályok. — Schwaartz úr óhajtaná egyszersmind, ha az időjelzések Konkoly indítványa szerint nem 9 óra után, hanem már 7—8 óra között megtörténhetnének, mert 9 órára a figyelőknek már el kelle foglalni állomásukat. — Tudomásul vétetik.

Szalay László, táviradi igazgató úr ez ügyben időközben megkérdezte, oda nyilatkozott a 7—8 óra közöttre óhajtott kapcsolást igen szívesen ki fogja eszközölni, ha a jelezés 20—30 percnyél tovább nem fog tartani, s ha mindannyi-

szor néhány nappal előbb értesítjük. — Örvendetes tudomásul szolgál.

Dr. B e n e R u d o l f, társ. örökítő tag ismét egy becses ajándékot, 750 cím alatt csoportosított 680 kötet, 200 füzet és mintegy 7 atlasz, összesen k. b. 880 és néhány darabból álló könyvgyűjteményt ajánl fel a társulat könyvtára számára, egy alkalmas cseresnyefa szekrényvel együtt. — A választmány e becses ajándékot köszönettel fogadja és elrendeli, hogy Dr. B e n e R u d o l f úrnak külön átíratban is tolmácsoltassék a társulat köszönete azon kitünő figyelemért és bőkezűségért melylyel könyvtárunkról már ismételve megemlékezett.

A „Società toscana di scienze Naturali residente in Pisa“ megküldi kiadványainak két füzetét és csereszonyt kér. — Elfogadtatik.

A titkár előterjesztésére elhatározza a választmány, hogy az olvasóterem és a könyvtár kivétel nélkül mindennap nyitva legyen, ezentúl is, úgy mint eddig, reggeli 8 órától — déli 12 óráig és délután 3 órától — este 8 óráig. Ez órákon túl azonban a helyiségek bezárandók és kinyitgatásuk csakis társulati tisztviselők jelenlétében engedtetik meg. A társulat szolgálai feljogosíthatók, hogy ezen órákon túl a jelenlevő t. tagokat a bezárás idejére emlékeztessék.

A titkár jelenti, hogy a múlt ülés óta ismét két tagtársunk hűnyt el: B a r a b á s B é l a Budapesten és S z o k o l a y D á n i e l Kaposvárott. — Szomorú tudomásul vétetik.

Ezek után tagválasztásra került a sor, s a titkár 46 ajánlottat jelentett be, kik is r. tagokul egyhangúlag megválasztattak. (A r. tagok létszáma: 4538.)

XIX. TERMÉSZETTUDOMÁNYI ESTÉLY.

1876 április 7-ikén.

B a l o g h K á l m á n : „az agy életéről“ tartott előadást, s az elmondottak megvilágítására számos rajzot mutatott be.

XI. SZAKÜLÉS.

1876 április 19-ikén.

(Kivételesen a vegytani intézetben tartott.)

Elnök: THAN KÁROLY.

(I.) K r e n n e r J ó z s e f: „a breitenbachi meteorit alkotórészeiről“ értekezett. — Az 1875 márczius 31-ikén Zsádány község határán (Temesmegyében) hullott meteoritokévből a természettudományi társulat a m. nemz. muzeumnak átadott nagyobb darabokon kívül még egy pár kisebb darabnak is birtokába jutván, ezek egyikét a bécsi cs és k. udvari muzeumnak, másikát pedig a londoni British Museumnak ajándékozta. A British Museum igazgatósága viszonzásul a breitenbachi meteoritból küldött egy kis darabot társulatunknak, mely a múlt ősszel választmányi határozatból a nemzeti muzeumnak adatott át, annál is inkább, minthogy meteorit-gyűjteményéből a breitenbachi nevezetes lelet képviselője eddig még hiányzott. Krenner József választm. tag, mint a nemz. muzeum átvány- és földtani osztályának öre, az átvétel alkalmával szíves volt megígérni, hogy e meteoritot egyik szakülésem bővebben megfogja ismertetni. Előterjesztésével emez ígeretét váltotta be. (Közleményének kivonata a 81-ik füzet ásványtani rovatában jelent meg.)

(II.) L e n g y e l B é l a három közleményt terjesztett elő. — Legelsőbben is bemutatta a könyv szinképének tanulmányozására készített spektrál-csöveket. Hivatkozik akadémiai értekezésére, mely a „Műegyetemi Lapok“ 3-ik füzetében már meg is jelent, s röviden előadja, hogy több buvár a könyvnek többféle szinképét észlelte, melyek azonban előadó véleménye szerint fertőzvényektől származhattak. Az a szinkép, melyet P l ü c k e r és W ü l l n e r a könyv második szinképe gyanánt irtak le, valamely szénkönyvhez tartozik, mert e szinkép vonalai összeesnek a mocsárlég vonalaival; továbbá azon gáz vonalaival, mely a zsírból hevítés által kifejlődik; s hogy ez nem a könyvhez tartozik, az által constatáltatott, hogy élenyítés alkalmával e vonalak eltűnnek és helyettük a szénsav szinképe jelenik meg. A mondtakak felvilágosítása végett az előadó hat spektrál-csövet állított három szinkép elemző-készülék elé, s így lehetővé tette, hogy a szakülésem jelenlevő tagok a mondtakakról a szinképek közvetetlen összehasonlítása által személyesen is meggyőződjenek,

Ez után egy nagy Geissler-féle csövet mutatott be, melynek jobbra-balra táguló részeiben, különböző alakú csövezetek segítségével nagyobb mennyiségű fluorescein-oldat volt elhelyezve. A fluoresceint Wartha Vincze tagtársunk a múlt októberi szakülésen mutatta be és kiemelte, hogy e test a fluorescentia tüneményét legszebben mutatja. Ezt a tüneményt

óhajtotta előadó bemutatni, a mi e Geissler-féle csőben, két vége a villanyos telep huzalaival köttetvén össze, igen szépen mutatkozik.

Harmadik előterjesztésében a könny-láng gyakorlati alkalmazásáról szólott. (E közleménye a jelen füzet vegytani rovatában jelenik meg).

LEVÉLSZEKRÉNY.

(13.) KR—FPY úrnak, H.-M.-Vásárhely. — Tagtársaink kérdéseire mindig szívesen szolgálunk felvilágosítással vagy legalább utalással az igénybe veendő forrásokra. Hozzánk intézett kérdéseire Frivaldszky János tagtársunk, a nemz. muzeum igazgató öre, szíves volt a következő négy pontban részletesen válaszolni:

1. A *Buteo ferox* (Gmel.) (leucurus Naum.) hazánkban már két ízben fordult elő.

2. Az *Aquila Bonelli* (Temm.) honunkban még eddig nem észleltetett.

3. Az *Astur macrurus* (Temm.) afrikai faj, mely Európában még eddig nem találtott. Az *Astur nisus* pedig külön álló faj, mely ma már nem az Astur, hanem az *Accipiter* nembe soroltatik s hazánkban is közönséges.

4. Thienemann munkája a madarak szaporodási módjáról szól s az orvmadarakat a hatodik füzetben ismerteti. Bővebb felvilágosítással nem szolgálhatok, mert a munka a muzeumi állattári könyvtárból hiányzik.

Az összes orvmadarakat tárgyazó leíró munka német nyelven, tudtommal, nem létezik; de angol nyelven már jelent meg, ily cím alatt: *Catalogue of the Accipitres, or Diurnal Birds of Prey, in the Collection of the British Museum.* Ry R. Bowdler Sharpe. London, 1874.

Az európai madarak meghatározására legcélszerűbb Dr. Fritsch Antal „*Naturgeschichte der Vögel Europas.* Prag, 1853—1870“ című munkája, melyben egyszersmind a fajok színezett rajzokban, 64 táblán vannak előtűntetve s

Friedländer u. Sohn berlini antiquariusnál, leszállított áron 36 tallérért szerezhető meg. E munkában az 1. és 2. szám alatt említett fajok leírása s a többi kívánt tudnivalók is bennfoglaltatnak.

FRIVALDSZKY JÁNOS.

(14.) Dr. P. A. Erzsébetváros. — Az igen elroncsolt állapotban érkezett pillangó nem *Cossus ligniperda*, hanem *Saturnia pyri* (nagy pávaszem), melynek bábjai kertek palánkjain gyakran fordulnak elő.

SZERK.

(15.) B. D. Eperjesen. — Számos oly kémiai anyag létezik, mely a magvak kicsírázását *gyorsítja*. Ilyen esetről volt említés téve a múlt aprilisi füzet 166-ik lapján is, a hol Böttger azon állítására történik hivatkozás, mely szerint a kávébab kálilúgban igen gyorsan (állítólag már két óra leforgása alatt) csírázásnak indul. Az ön kísérletéhez használt szén-savas ammoniak szintén efféle szerepet játszott. Egyéb jelentőséget azonban a kísérletnek nem tulajdoníthatunk; mert nem bizonyítja, hogy az illető magvak más alkalmas közegben nem lettek volna képesek kicsírázni, valamint arról sem ad felvilágosítást, hogy ugyanazon magvak más közegben, például vízben vagy földben, mennyi idő múlva indulnának csírázásnak?

—a.

(16.) H. G. Forrón. — A három növényt Dr. Borbás Vincze tagtársunk így határozta meg: 1. *Salsola Kali* L. (helyes); 2. *Chenopodium glaucum* L. (album helyett); 3. *Chenopodium urbicum* L. (rubrum helyett).

SZERK.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedély — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.